

FRÉTTASKÝRING: Ísland og Færeyjar, kreppur og framtíð

FYRSTI HLUTI AF FJÓRUM

Enginn mælti í móti kreppuláninu

Þegar færeyska landstjórnin vildi bjóða Íslendingum umtalsvert lán, strax eftir hrúnið í október 2008, mót-mælti því enginn færeyskur stjórnmalamaður. Þeir lentu sjálfir í bankakreppu á tíunda áratugnum og efast ekki um að Íslendingar komist skjótt og vel upp úr dalnum. Þeir fylgjast betur með störfum ráðherra sinna en þeir gerðu fyrir kreppu.

Færeyingar buðu Íslendingum þrjú hundruð milljónir danskra króna að láni, strax í október 2008. Allir stjórnmalaflokkar eyjanna stóðu á bak við tillöguna. Þeim þótti sjálf-sagt að hjálpa „stóra bróður“, eins og sumir þeirra kalla Íslendinga. Lánið nemur um 2,4 prósentum af þjóðarframleiðslu eyjanna.

„Við ræddum þetta í landsstjórninni og hringdum í formenn stjórnarandstöðuflokkanna og bárum þetta undir þá. Við fengum strax að vita að þeir styddu málið, að þetta ætti að gera,“ segir Kaj Leo Johannesen, lögmaður Færeyinga og formaður Sambandsflokksins.

Eftir að lánið var borið undir íslenska ráðamenn, sem þáðu það með þökkum, var það kynnt á þingi Norðurlandaráðs í Helsinki, 28. október 2008.

Misheppnaður þrýstingur

Høgni Hoydal, formaður Þjóðveldisflokksins, hefur lýst því hér í blaðinu að hugmyndin hafi verið að þrýsta á hinar Norðurlandþjóðirnar að gera slíkt hið sama. Þannig hefði mátt forða aðkomu AGS að máli. Þessari hugmynd var ekki vel tekið af hinum þjóðunum. Jørgen Niclasen, utanríkisráðherra og formaður Fólksflokksins, staðfestir þessa fyrirætlun um þrýsting.

„Við vildum ekki setja skilyrði og hældum að með okkar litla framlagi myndum við þrýsta á hinar þjóðirnar. En þær fóru að tala um AGS. Við fengum líka AGS í okkar kreppu. Það sem kom út úr því var að kreppan okkar varð dýpri, en um leið styttri,“ segir Niclasen.

Spurður hvort aðkoma AGS hafi þá verið jákvæð eftir allt saman,

ROLLAN OG RISINN í sjónum til vinstri standa drangarnir frægu, Risinn og Kerlingin. Færeysk þjóðsaga segir að þau hjúin hafi ætlað að draga eyjarnar til Íslands, en þá hafi sólin komið upp og þau orðið að steini. Því miður fyrir Færeyjar, segja sumir.

segir hann: „Ja, það var kannski gott þegar við komumst upp úr kreppunni aftur [hlær]. En það hefði verið betra fyrir okkur að hafa hana lengri og mýkri, því við misstum jú hátt í fimmtán prósent af fólkinu okkar. Sex til sjö þúsund manns. Þau komu ekki öll til baka.“

Voru í svipaðri stöðu 1992

Lögmaður Færeyinga segir, spurður um orsakir þess að Færeyingar buðu Íslendingum lánið, að það sé „afar sársaukafullt þegar einn okkar bestu vina berst í bökkum. Við skiljum þetta sérstaklega vel í Færeyjum því við vorum í nákvæmlega sömu máli 1992. Þegar einhver missir ættingja, þá er auðveldara að ræða við hann um fráfalið, ef þú hefur fundið fyrir því sama á eigin kroppi,“ segir hann.

Færeyingar hafi staðið frammi fyrir sömu spurningunni á sínum tíma: „Hvernig gátu svona fáir menn gert svona mikið gegn eigin landi?“ Hann telur að Íslendingar verði þó ein af fyrstu þjóðunum út úr kreppunni, enda með margar náttúruauðlindir.

Utanríkisráðherrann tekur í sama streng. Lánið hafi verið „ofur-

eðlilegt“ fyrir Færeyinga.

„Þessar þjóðir hafa alltaf hjálpað hvor annari og staðið saman sem bræðraþjóðir. Við höfum einnig átt í erfiðleikum í Færeyjum og þá var okkur rétt bræðrahöndin, sem leyfði okkur að fiska við Ísland,“ segir hann.

Formaður hins kristilega Miðflokks, læknirinn Jenis av Rana, var spurður hvort enginn í stjórnarandstöðu hefði sagt Íslendinga geta sjálfum sér um kennt, að þeir hefðu verið ábyrgðarlausir: „Nei, það held ég ekki, kannski hefur einhver sagt það úti í bæ. En ef einhver er í neyð þá hjálpar maður honum. Maður spyr ekki hví hann sé í neyð. Það gerir maður kannski frekar eftir á. Því þetta var líka mikið áfall fyrir okkur. Ég held að Færeyingar hafi alltaf litið á Íslendinga sem stóra bróður. Við höfum verið stoltir af ykkur. Það var ekki hinn almenni Íslendingur sem skapaði kreppuna. Hann hefur kannski valið ranga stjórnmalamenn og foringja, en ekki kreppuna.“

Lærdómur Færeyinga

Um hvað Færeyingar hafi helst lært af kreppunni sinni, segir Kaj Leo lögmaður: „Ég hef lært að stundum er gott að koma of seint út á lestarstöð. Öll gylliboð bankanna síðustu ár, við misstum af þeim, sem betur fer. Við tókum ekki áhættu. Þetta er íhaldssemi. Reynslan af kreppunni okkar situr enn í fólki. Þetta var hörmungar fyrir okkur,“ segir lögmaðurinn og vísar til fólksflóttans.

„Við bentum á Danmörku í fyrstu, en þetta voru okkar stjórnmalamenn sem tóku rangar ákvarðanir. Það er afar mikilvægt að kenna ekki öðrum um þegar maður lendir í vanda, en líta frekar í eigin barm. Það geta allir dottið af reiðhjólum og það er ekkert til að skammast sín fyrir. En ef þú reynir ekki að reisa hjólið við og byrja aftur, það er

skömm. Og það gerðum við og það sé ég að Íslendingar eru að gera: halda áfram.“ Þjóðirnar tvær á hjara veraldar hafi oft lent í vanda, en staðið saman. Í gengum tíðina hafi Færeyingar starfað á Íslandi þúsundum saman, þegar illa stóð á heima fyrir.

Hlutur Danmerkur

Líkt og á Íslandi komu erlendir bankar að máli, þegar hagkerfi frændþjóðanna lentu í vandræðum. Danir áttu Færeyjabanka og vörðu hagsmunum sína, svo ekki kæmi til greiðslna úr tryggingarsjóði innistæðueigenda. Færeyska landsstjórnin tók á sig stóran hluta tapsins og voru ekki allir sáttir við það.

Høgni Hoydal segir að ráðin hafi einfaldlega verið tekin af löndum sínum. Færeyjabanki hefði átt að greiða eigin reikninga.

„Við vorum að reyna að bjarga okkar máli en áttum þá líka að borga fyrir danska bankann. Þetta var eins og ef þið hefðuð krafist bóta frá Bretum fyrir Icesave-reikningana!“ segir hann.

Høgni er þó þeirrar skoðunar að Færeyingar beri sína ábyrgð á bankahruninu. Allar götur síðan hefur flokkur hans unnið að því að reisa vegg milli atvinnulífs og stjórnmalamanna, sem voru þunnir fyrir. Einnig að því að auka eftirlit með ráðherrum, en kjördæmapotrarar björguðu gjarnan fyrirtækjum í heimabyggð sinni um lán gegn ótryggum veðum. Komu jafnvel að rekstri sömu fyrirtækja líka. Offjórðing, sérstaklega í sjávarútvegi, var því mikil, allt rekið á fjármagni að utan.

FRÉTTASKÝRING
KLEMENS ÓLAFUR ÞRASTARSON
klemens@frettabladid.is

Færeyjar

PÓRSHÖFN

Sandey

Skúvoy

Stóra Dímun

Litla Dímun

Suðurey

Jarðgöng

Vegur

YKKUR ER VELKOMIÐ AÐ VINNA Í FÆREYJUM

Annika Smith treystir sér ekki til að tala um færeysku kreppuna, þegar blaðamaður stoppar hana á götunni í Þórshöfn, því hún var í skóla í Danmörku

þegar kreppan reið yfir á tíunda áratugnum. Hún segir að íslenska hrúnið beri oft á góma í Færeyjum: „Og fólk spyr sig: hvert fóru allir þessir peningar?“

Fólk voni að Íslendingar komist skjótlega upp úr kreppunni og að það takist að ná glæpamönnunum sem ollu henni.

Ninni Danielsen er ellilífeyrisþegi sem segir í óspurdum fréttum að maður sinn hafi margoft farið til Íslands en hún ekki komist lengra

en að setja slíka heimsókn á stefnuskrána. Um hrúnið segir hún aðeins: „Við erum komin upp aftur og það gerði þið líka.“

Þá nefnir Ninni að Íslendingar séu líkir Færeyingum, en Danir ekki. „Og ég hef heyrt að Íslendingar vilji frekar að við tölum færeysku við þá en dönsku.“

Anfinn rekur gistiheimilið Bládýpi í Þórshöfn. Hann telur að Íslendingar verði snöggir að bjarga sér út úr kreppunni, enda séu þeir drífandi fólk. „Og þið eruð velkomin til Færeyja til að vinna á meðan,“ segir hann.

TVENNS KONAR VINÁTTA

„Auðvitað verður maður hugsi þegar svokallaðar vinabjóðir, norrænu þjóðirnar, með Svía í fararbroddi, finnstilla hinn norræna kór sem

kyrja núna einum rómi: „Enga hjálp til Íslands, nema þeir gangi áður að afarkostum Hollendinga og Breta.“ Það eru bara Færeyingar sem reynast vinir í raun,“ sagði Ögmundur Jónasson, þáverandi

heilbrigðisráðherra, í viðtali á Rás tvö, 5. ágúst.

Árni Finnsson í Náttúruverndarsamtökum Íslands sér hlutina öðruvísi: „Til eru þeir þingmenn sem halda að Færeyingar séu okkar einu vinir en þá er vináttu skilgreind sem skilyrðislaus lánveiting til Íslands. En má ekki líka segja að vinur sé sá sem til vams segir?“

JUKU EFTIRLIT MEÐ RÁÐHERRUNUM

Meðal þess sem gert var eftir kreppuna í Færeyjum, til að koma í veg fyrir að hún gæti endurtekið sig, var að styrkja eftirlit með framkvæmdarvaldinu.

Ráðherrum var meinað að sitja á þingi og settar voru reglur um ráðherraábyrgð, en áður var ríkisstjórnin samábyrg gagnvart ákvörðunum ráðherra. **Kaj Leo Johannesen** lögmaður segir að þetta sé það besta sem komið hafi út úr kreppunni.

„Við styrktum stjórnslýslu. Hver ráðherra var látinn bera ábyrgð á sínum gjörðum. Áður var ábyrgðinni dreift á ríkisstjórnina í heild. Síðan 1995 hafa 20 til 25 ráðherrar þurft að segja af sér vegna þessa. Þetta er mjög mikilvægt því þetta er lítið land. Hér eru allir svo nánir.

Svona tengsl urðu einnig til vandræða í Danmörku nýlega og þeir eru margar milljónir!“

Lögmaðurinn segir að þegar mál komi upp, sem varða embættisfærslur ráðherra, séu þau rædd í ríkisstjórn.

„Þá tölum við um það, hvort það færi okkur frá markmiðum kjörtímabilsins. Það er ekki bara jákvætt að reka ráðherra, það má misnota í pólitískum tilgangi.“

Við erum með umboðsmann Lögbingsins, því við þurfum að hafa algjörlega hlutlaust embætti til að fara með þessi mál. Allir flokkar þurfa að samþykka hann.“

Einnig er til staðar landsstjórnarmálaráðgjafi þingmanna sem fylgist með ráðherrunum. Hana má biðja um að taka mál upp og athuga hvort ráðherra hafi gert eitthvað af sér.

Í MIÐRI KREPPU VIRÐIST ENGIN LEIÐ ÚT

Utanríkisráðherra Færeyja, **Jørgen Niclasen**, komst fyrst á þing árið 1989.

Einmitt það ár segir hann Færeyinga hafa byrjað að finna fyrir kreppunni sinni. Árið 1992 hafi hún svo skolið á af fullum þunga.

„Síðan náðum við botninum 1994 en 1996 vorum við á góðri uppleið. Segja má að 1998 hafi hún svo verið búin. Hún varði í svona átta til tíu ár. Fyrri helminginn fórum við niður og þann seinni upp,“ segir hann.

„En ég verð að segja að í miðri kreppu finnst manni að hún geti einungis versnað og engin leið sé út. Maður sér ekki ljósið við endann á göngunum. En mín reynsla, og það sem ég hef lesið í færeyskri og íslenskrí sögu, segir mér að það gefi alltaf á báttinn öðru hverju. En við vestnorræna fólk finnum leið út úr göngunum. Og ef þú spyrð mig hverju ég trúi, þá trúi ég á íslensku þjóðina, ég held að engin þjóð í heiminum sé jafn hugrökk og hún, og ég trúi því að kreppan á Íslandi verði ekki langvinn. Þið finnið einhverja leið og þið finnið réttu leiðina fyrir ykkur, það er ég viss um. Árið 1994 hélt ég að kreppunni myndi aldrei linna, en það tók bara tvö ár og þá hafði allt breyst að nýju. Við komumst út og þið getið það líka,“ segir utanríkisráðherrann.

